

MAGDALENA JANOWICZ

Uniwersytet Szczeciński

INTERPRETACJA POŁĄCZENIA JEDNOSTEK GOSPODARCZYCH – PORÓWNAWCZA ANALIZA LITERATUROWA

Wprowadzenie

Podobnie jak każda inna dziedzina nauk ekonomicznych, także rachunkowość definiuje zjawiska ekonomiczne, gdyż bez sprecyzowania ich istoty niemożliwe byłoby określenie najlepszego sposobu ich odwzorowania w księgach rachunkowych. Jednym ze zdarzeń, które wymagają zdefiniowania, są połączenia jednostek gospodarczych.

Połączenia jednostek gospodarczych¹ mają już swoje miejsce w procesach zachodzących we współczesnej gospodarce, zarówno w aspektach ekonomicznych, jak i prawnych. Co więcej, głębsza analiza literatury przedmiotu pozwala zauważyć, że mogą one być definiowane na różne sposoby, uwzględniające ich różne aspekty. Ponadto dla określenia połączeń jednostek gospodarczych używa się również innych terminów, jak chociażby zwrotu „fuzje i przejęcia”. W związku z tym należy postawić następujące pytania:

- czym są połączenia jednostek gospodarczych i jak są one definiowane w przepisach polskich i zagranicznych?

¹ W dalszej części artykułu określanie również mianem „połączenia” w celu uniknięcia zbyt częstego stosowania pełnej frazy.

- czy pojęcia używane niekiedy zamiennie ze zwrotem „połączenia jednostek gospodarczych” można rzeczywiście uznać za sformułowania bliskoznaczne?

Niniejszy artykuł jest próbą odpowiedzi na postawione pytania. Jego podstawowym celem jest analiza porównawcza sposobu pojmowania połączenia jednostek gospodarczych w literaturze poprzez przeanalizowanie definicji podawanych zarówno w przepisach polskich, jak i w wybranych przepisach o charakterze międzynarodowym, a także porównanie zakresu znaczeniowego tego pojęcia z innymi pojęciami o zbliżonym znaczeniu. Na potrzeby niniejszego artykułu autorka dokonała również przeglądu zwrotów obcojęzycznych stosowanych w związku z omawianymi zagadnieniami.

1. Prawne połączenia jednostek gospodarczych

Kodeks spółek handlowych (Ksh) nie definiuje połączenia spółek ani w przepisach ogólnych, ani w części poświęconej połączeniom i podziałom spółek. Niemniej, analizując treść poszczególnych paragrafów w rozdziale dotyczącym łączenia spółek², można wywnioskować, że przez pojęcie łączenia się spółek należy rozumieć sytuację, w której następuje:

- przeniesienie całego majątku jednej spółki (przejmowanej) na inną spółkę (przejmującą) za udziały lub akcje, które spółka przejmująca wydaje wspólnikom spółki przejmowanej (łączenie się przez przejęcie³);
- zawiązanie spółki kapitałowej, na którą przechodzi majątek wszystkich łączących się spółek w zamian za udziały lub akcje nowej spółki (łączenie się przez zawiązanie nowej spółki⁴).

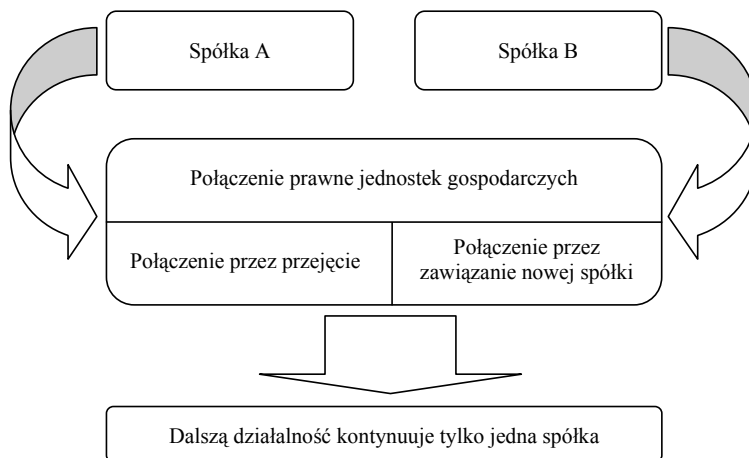
Cechą charakterystyczną tak przeprowadzonego połączenia jest dalsza kontynuacja działalności jedynie przez jeden podmiot gospodarczy. Będzie nim jednostka przejmująca w przypadku połączenia przez przejęcie lub jednostka

² Kodeks spółek handlowych, art. 492 § 1.

³ Forma ta jest również określana mianem inkorporacji. Por. R. Kalkusiński, *Procedura łączenia spółek w Kodeksie spółek handlowych*, w: *Biuletyn Informacyjny – Periodyk Kancelarii Prawniczej Siwek, Gaczyński i Partnerzy s.c.*, „Rozwój w zgodzie z prawem”, Kancelaria Prawnicza Siwek, Gaczyński i Partnerzy s.c., Warszawa, grudzień 2000, wydanie specjalne.

⁴ Określane również mianem fuzji. Por. *ibidem*.

nowo zawiązana w przypadku połączenia przez zawiązanie nowej spółki. Spółka, której majątek został przejęty lub spółki, których majątek został przeniesiony na spółkę nowo zawiązaną, zostają wykreślone z rejestru i tym samym przestają istnieć⁵ (rys. 1).

Rys. 1. Możliwe warianty prawne połączenia jednostek gospodarczych w Kodeksie spółek handlowych

Źródło: opracowanie własne.

Warto zaznaczyć, że Ksh nie tylko określa formę, w jakiej połączenie może zostać przeprowadzone, ale zawiera również pewne ograniczenia w zakresie podmiotów uczestniczących w połączeniu. Chociaż mogą się łączyć spółki zarówno osobowe, jak i kapitałowe⁶, to spółką przejmującą albo nowo zawiązaną

⁵ Kodeks spółek handlowych, art. 493 § 1.

⁶ Kodeks spółek handlowych dopuszcza również możliwość połączeń transgranicznych, czyli łączenia się spółek kapitałowych oraz spółek komandytowo-akcyjnych z zagranicznymi spółkami kapitałowymi z pewnymi wyjątkami (ibidem, art. 516²), wśród których wymienić można m.in. spółdzielnie (nawet jeśli są one objęte definicją spółki kapitałowej). W takim przypadku spółką kontynuującą działalność po połączeniu również musi być spółka kapitałowa (ibidem, art. 497 § 1¹).

nie może być spółka osobowa⁷. Ksh zakazuje też połączeń pomiędzy spółkami w likwidacji lub upadłości oraz spółkami, które rozpoczęły podział majątku⁸.

Można więc stwierdzić, że do charakterystycznych cech połączenia jednostek gospodarczych w myśl Ksh należą:

- ściśle określona forma, w jakiej połączenie zostaje przeprowadzone;
- dalsza kontynuacja działalności wyłącznie przez jedną jednostkę gospodarczą;
- występowanie ograniczeń o charakterze organizacyjno-prawnym w zakresie podmiotów, które mogą się łączyć.

Definicja połączenia jednostek gospodarczych została również zawarta w **dyrektywach Unii Europejskiej**. Zgodnie z nią przez to pojęcie (ang. *merger*) należy rozumieć czynność w wyniku której⁹:

- jedna lub kilka spółek przenosi wszystkie swoje aktywa i pasywa na inną istniejącą spółkę (spółkę przejmującą) w zamian za wydanie wspólnikom spółki bądź spółek przejmowanych papierów wartościowych lub udziałów czy akcji spółki przejmującej oraz ewentualną dopłatę, lub
- dwie lub więcej spółek przenosi wszystkie swoje aktywa i pasywa na zawiązaną przez nie spółkę (spółkę nowo zawiązaną) w zamian za wydanie własnym wspólnikom papierów wartościowych lub udziałów bądź akcji nowo zawiązanej spółki oraz ewentualną dopłatę, lub
- spółka przenosi wszystkie swoje aktywa i pasywa na spółkę posiadającą wszystkie papiery wartościowe lub udziały czy akcje tej spółki.

Dyrektywa zaznacza również, że połączenia transgraniczne mogą być dokonywane tylko pomiędzy tymi typami spółek, na których połączenie zezwalają przepisy krajowe¹⁰. Podobnie jak w przypadku Ksh dalszą działalność po połączeniu kontynuuje tylko jedna jednostka. Jest nią spółka przejmująca, spółka nowo zawiązana lub spółka, na którą przeniesione zostały wszystkie aktywa i pasywa spółki, w której posiadała wszystkie papiery wartościowe/udziały.

⁷ Ibidem, art. 491 § 1.

⁸ Ibidem, art. 491 § 4.

⁹ Dyrektywa 2005/56/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. w sprawie transgranicznego łączenia się spółek kapitałowych, DzU UE L 310 z 25 listopada 2005 r., art. 2 pkt 2.

¹⁰ Ibidem, art. 4 pkt 1a.

Pozostałe spółki uczestniczące w połączeniu zostają rozwiązane bez przeprowadzania postępowania likwidacyjnego.

Choć w dyrektywie przewidziano trzy sytuacje, które można określić mianem połączenia, to definicja z niej wynikająca jest bliska w swej istocie definicji, jaką można by sformułować na podstawie polskich przepisów. Punkt pierwszy jest tożsamy z połączeniem przez przejęcie, punkt drugi zaś z połączeniem przez zawiązanie nowej spółki. Punkt trzeci dotyczy sytuacji, w której łączą się spółki pozostające w niezwykle silnych więziach kapitałowych. W polskich przepisach sytuacja, w której jednostka dominująca łączy się ze swoją jednostką zależną, może zostać zakwalifikowana jako połączenie przez przejęcie. Można więc przyjąć, że przepisy dyrektywy bardziej szczegółowo podchodzą do połączeń jednostek gospodarczych, uwzględniając siłę powiązań kapitałowych między łączącymi się podmiotami.

Można zatem stwierdzić, że w ogólnym ujęciu cechami prawnego połączenia jednostek gospodarczych są:

- określona forma, w jakiej to połączenie przebiega, uwzględniająca również ograniczenia natury organizacyjno-prawnej w zakresie łączących się podmiotów;
- kontynuacja dalszej działalności tylko przez jedną spółkę.

2. Połączenia jednostek gospodarczych w rachunkowości¹¹

Nieco inaczej niż w prawie handlowym¹² połączenia jednostek gospodarczych są ujmowane w regulacjach rachunkowości. Ustawa o rachunkowości (uor) nie zawiera definicji połączenia. Można ją jednak znaleźć w **Międzynarodowym Standardzie Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 3 „Połączenia jednostek gospodarczych”**¹³. Zgodnie z nim, **połączenie jednostek gospodarczych**

¹¹ Autorka ma świadomość, że opisując połączenia jednostek gospodarczych można się również odwołać do zagadnień związanych między innymi z przejęciami odwrotnymi czy czasowym przejęciem kontroli, jednakże ze względu na ograniczony rozmiar niniejszego opracowania postanowiła się skupić jedynie na zagadnieniach ogólnych związanych z połączeniem jednostek gospodarczych.

¹² Przez pojęcie prawa handlowego autorka rozumie kodeks spółek handlowych oraz inne przepisy o podobnym charakterze, które regulują zasady funkcjonowania spółek.

¹³ Należy zaznaczyć, że połączenie jednostek gospodarczych w przepisach amerykańskich jest obecnie definiowane tak samo jak w MSSF (Statement of Financial Accounting Standards (FAS) No. 141: Business Combinations, FASB, Norfolk, 2007, § 3). Podobne są również skutki

(ang. *business combination*) to transakcja lub inne zdarzenie, w wyniku którego jednostka przejmująca obejmuje kontrolę nad jednym lub większą liczbą przedsiębiorstw¹⁴. Za połączenia jednostek gospodarczych uznawane są również transakcje określane mianem „prawdziwych fuzji” lub „fuzji równych”.

Tak sformułowana definicja wymaga objaśnienia terminów w niej zastosowanych.

Pierwsze z użytych pojęć, **jednostka przejmująca** (ang. *acquirer* – nabywający), oznacza jednostkę, która obejmuje kontrolę nad jednostką przejmowaną. Zwrot **jednostka przejmowana** (ang. *acquiree* – nabyty) oznacza przedsiębiorstwo lub przedsiębiorstwa, nad którymi jednostka przejmująca obejmuje kontrolę w wyniku połączenia jednostek. Standard objaśnia również pojęcie **przedsięwzięcia** (ang. *business*). Zgodnie z zaprezentowaną w MSSF 3 definicją, jest to zintegrowany zespół działań i aktywów, którym można operować i zarządzać w celu uzyskania zwrotu w formie dywidend, obniżenia kosztów lub uzyskania innych korzyści bezpośrednio dla inwestorów czy innych właścicieli, członków bądź uczestników.

Ostatni z zawartych w definicji połączenia terminów, **kontrola** (ang. *control*), jest definiowany jako zdolność kierowania polityką finansową i operacyjną jednostki w celu osiągnięcia korzyści z jej działalności. Próbując określić, czy jednostka uzyskała kontrolę nad inną jednostką, można wziąć pod uwagę między innymi¹⁵:

- względne prawa głosu w połączonej jednostce powstałej na skutek połączenia jednostek,
- skład organu zarządzającego w połączonej jednostce,
- skład kierownictwa wyższego szczebla w połączonej jednostce,
- warunki wymiany udziałów kapitałowych,
- wielkość łączących się jednostek.

Z zakresu MSSF 3 wyłącza się:

- tworzenie wspólnych przedsięwzięć,
- nabycie składnika aktywów lub grupy aktywów niestanowiących przedsięwzięcia,
- połączenia jednostek znajdujące się pod wspólną kontrolą.

połączenia. Fakt ten wynika z postępującej konwergencji pomiędzy obydwoma zbiorami regulacji rachunkowości.

¹⁴ MSSF 3 „Połączenia jednostek gospodarczych”, w: *Rozporządzenie Komisji (WE) nr 495/2009 z dnia 3 czerwca 2009 r.*, DzU UE L 149, Załącznik A, definicja pojęć.

¹⁵ *Ibidem*, § B14–B17.

Odmienne niż w wypadku połączeń prawnych wyłączenia te dotyczą więc nie tyle formy prawnej łączących się jednostek, ile zdarzeń, które można uznać za połączenie.

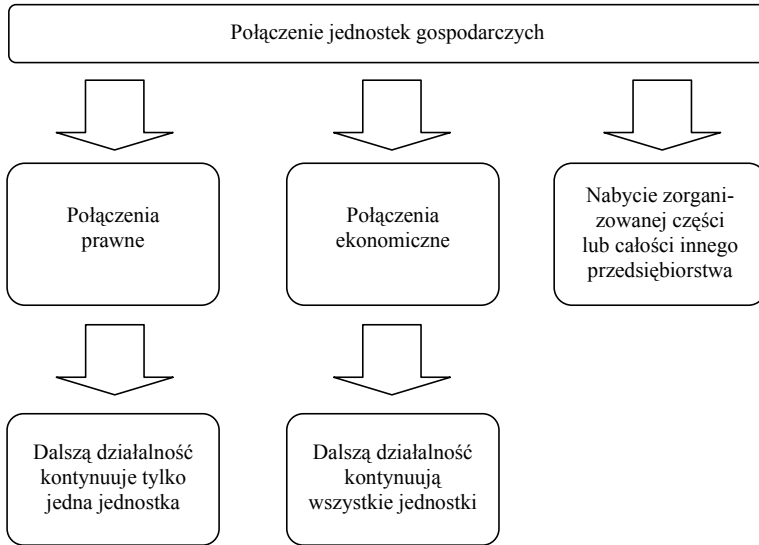
W połączeniach rozpatrywanych z punktu widzenia rachunkowości na szczególne podkreślenie zasługuje fakt wyodrębnienia kontroli jako czynnika umożliwiającego zakwalifikowanie danego zdarzenia jako połączenia jednostek gospodarczych oraz jego implikacje. Skoro to kontrola staje się podstawową determinantą pozwalającą na zidentyfikowanie zdarzenia lub transakcji jako połączenia, za połączenie może zostać uznana nie tylko sytuacja mająca cechy prawnego połączenia jednostek gospodarczych, lecz również powstanie relacji jednostka zależna – jednostka dominująca. Co więcej, nic nie stoi na przeszkodzie, aby zgodnie z tym ujęciem za połączenie jednostek gospodarczych uznać sytuację, w której łączą się spółki osobowe. Biorąc pod uwagę ten fakt, można przyjąć, że w rachunkowości na szeroko rozumiane połączenia jednostek gospodarczych składają się¹⁶:

- połączenia prawne, z uwzględnieniem wspomnianych wcześniej wyłączeń, oraz połączenia o podobnym charakterze, w których podmiotem kontynuującym działalność nie jest spółka kapitałowa;
- połączenia ekonomiczne, czyli powstanie kapitałowej relacji podporządkowania jednej łączącej się spółki w stosunku do drugiej¹⁷;
- nabycie zorganizowanej części lub całości innego przedsiębiorstwa.

Należy zauważyć, że z punktu widzenia rachunkowości, odmiennie niż ma to miejsce w wypadku połączeń prawnych, połączenie jednostek gospodarczych nie skutkuje koniecznością zakończenia działalności gospodarczej przez część łączących się podmiotów, choć oczywiście jest to sytuacja możliwa. W konsekwencji interpretacja pojęcia „połączenie jednostek gospodarczych” w rachunkowości jest szersza niż definicja połączenia prawnego. Postaci, jakie może przyjmować połączenie jednostek gospodarczych w rachunkowości oraz ich skutki organizacyjno-prawne, przedstawia rysunek 2.

¹⁶ Por. A. Helin, *Ustawa o rachunkowości 2009. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 393–394.

¹⁷ R. Ignatowski, *Łączenie się spółek*, w: *Rachunkowość. Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa*, red. E. Walińska, ABC a Wolters Kluwer Business, Warszawa 2008, s. 1007.

Rys. 2. Możliwe warianty połączenia jednostek gospodarczych według regulacji rachunkowości

Źródło: opracowanie własne.

Warto również zaznaczyć, że w niektórych wypadkach połączenia prawne mogą być kolejnym etapem szeroko rozumianego połączenia, dotycząc jednostek, które były najpierw przedmiotem połączenia ekonomicznego. Podobna sytuacja ma też miejsce w wypadku połączeń wieloetapowych, gdzie zgodnie z MSSF pomiędzy podmiotami powstaje najpierw relacja jednostka dominująca – jednostka zależna (połączenie ekonomiczne), a dopiero później dochodzi do połączenia prawnego.

Na zakończenie należałoby także wspomnieć o ujęciu połączeń gospodarczych w ustawie o rachunkowości. Choć, jak już wcześniej wspomniano, nie zawiera ona definicji połączenia jednostek gospodarczych, a w rozdziale dotyczącym połączeń największy nacisk kładzie się na połączenia prawne¹⁸, to zakres przepisów ustawy jest w miarę zbliżony do ujęcia zaprezentowanego w MSSF. Poprzez odwołania ustawowe przepisy rozdziału „Łączenie się spółek” stosuje się również do księgowego rozliczenia połączeń ekonomicznych oraz nabycia zorganizowanej części lub całości przedsiębiorstwa innej jednost-

¹⁸ Por. Ustawa o rachunkowości, art. 44a.

ki. Przyjąć więc można, że ustawa o rachunkowości, chociaż nie wprost, uznaje te zdarzenia za pewną formę połączenia jednostek gospodarczych.

Pewne różnice występują w zakresie podmiotowym przepisów. Po pierwsze, ustawa reguluje połączenia podmiotów znajdujących się pod wspólną kontrolą. Po drugie, nie ma obowiązku stosowania przepisów uor do rozliczenia połączeń podmiotów niebędących spółkami handlowymi, chociaż właściwe wydaje się być wykorzystanie tych przepisów do rozliczenia takich połączeń¹⁹. Różnice występują również w zakresie połączeń wieloetapowych. Niemniej samą istotę i sposób rozumienia połączeń jednostek gospodarczych można uznać za niezmienione.

Tabela 1

Zestawienie porównawcze zakresu połączeń prawnych i połączeń w rachunkowości

Aspekt	Połączenia prawne	Połączenia w rachunkowości
Podstawowe kryterium	nieokreślone	przyjęcie kontroli
Forma	– inkorporacja, – zawiązanie nowej jednostki	nie do końca określona, można jednakże założyć, że połączenie przyjmuje następujące formy: – inkorporacja, – zawiązanie nowej jednostki, – powstanie relacji jednostka dominująca – jednostka zależna, – nabycie części lub całości przedsiębiorstwa innej jednostki
Skutki	dalszą działalność kontynuuje tylko jedna jednostka	zależą od formy połączenia; nie zawsze wymagają zakończenia działalności gospodarczej przez część łączących się jednostek
Zakres	węższy niż w przypadku połączeń w rachunkowości	połączenia prawne stanowią jedynie część połączeń w takim ujęciu, jak rozumie się je w rachunkowości

Źródło: opracowanie własne.

¹⁹ Por. R. Ignatowski, *Łączenie się spółek...*, s. 1002.

Jak wynika z rozważań, istnieją znaczne różnice pomiędzy prawnymi połączeniami jednostek gospodarczych a połączeniami w rozumieniu rachunkowości. Połączenia prawne będą stanowić jedynie część niezwykle szerokiego podejścia wykorzystanego w rachunkowości. Ponadto pomiędzy obydwoimi typami połączeń występują różnice w zakresie formalnoprawnym (tabela 1). W związku z tym, w celu uniknięcia nieporozumień, konieczne jest szczegółowe rozróżnianie połączeń prawnych i połączeń w szerokim ujęciu, zwłaszcza w różnego rodzaju opracowaniach.

3. Połączenia jednostek gospodarczych a inne pojęcia zbliżone znaczeniowo

Kontynuując rozważania, warto również rozpatrzeć połączenia jednostek gospodarczych na tle pojęć bliskoznacznych, wśród których należy wymienić przede wszystkim fuzje i przejęcia. Innym podobnym znaczeniowo terminem, który mogłyby być niekiedy traktowany jako zbliżony znaczeniowo, jest konsolidacja.

Zgodnie z definicją podaną w *Słowniku języka polskiego*, **fuzja** (łac. *fusio* – stapianie, ang. *merger*) to połączenie się dwóch lub więcej obiektów²⁰. Podobnej definicji fuzji należałoby też oczekiwać w ekonomii. I rzeczywiście, w ujęciu najbardziej ogólnym fuzja to połączenie co najmniej dwóch jednostek gospodarczych²¹. Należy jednak zaznaczyć, że w literaturze można znaleźć kilka definicji fuzji. Za fuzję uznaje się również dobrowolne połączenie dwóch jednostek gospodarczych w nowy podmiot prawny, dokonane na podobnych warunkach dla obu łączących się podmiotów²².

Bardziej skomplikowana definicja przedstawia fuzję jako sytuację, w której dwie (lub więcej) jednostki gospodarcze łączą się poprzez wymianę własnych akcji/udziałów, co skutkuje powstaniem nowego podmiotu w miejsce jednostek biorących udział w połączeniu²³. Właściciele kapitału w spółkach

²⁰ PWN Biznes, <http://biznes.pwn.pl/haslo/3903407/fuzja.html>.

²¹ Encyklopedia PWN, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3903407>.

²² *A Dictionary of Accounting*, Market House Books Ltd., Oxford 1999, s. 235.

²³ V.B. Morris, K.M. Morris, *Standard & Poor's Dictionary of Financial Terms*, Lightbulb Press, Inc., 2007, s. 127.

uczestniczących w fuzji pozostają właścicielami także w podmiocie powstałym w wyniku fuzji.

DePamphilis²⁴ definiuje fuzję jako połączenie dwóch lub więcej jednostek, w wyniku którego osobowość prawną tracą wszystkie oprócz jednej z łączących się jednostek, pod której nazwą będzie funkcjonować jednostka powstała w wyniku fuzji. Przeprowadzenie fuzji musi zostać zaakceptowane przez akcjonariuszy/udziałowców, sam proces fuzji zaś odbywa się w drodze wymiany akcji/udziałów.

Choć na pierwszy rzut oka przedstawione definicje wydają się różnić, jednak można wyodrębnić w nich pewne elementy wspólne.

Po pierwsze, fuzja jest połączeniem dwóch lub więcej podmiotów gospodarczych. W wyniku dokonanej fuzji osobowość prawną zachowuje tylko jeden z podmiotów w niej uczestniczących, pozostałe przestają istnieć. Ujęcie takie sugeruje zbieżność z pojęciem „połączenia przez zawiązanie nowej spółki”. Większość przedstawionych definicji mogłaby sugerować, że efektem fuzji jest utworzenie całkiem nowego podmiotu gospodarczego, w związku z czym jest ona sprzeczna z definicją ostatnią (DePamphilis), wskazującą, iż możliwe jest funkcjonowanie nowego podmiotu pod nazwą jednostki już istniejącej. Uwzględniając jednak fakt, że fuzja spowodowała zwiększenie zasobów posiadanych przez jednostkę oraz modyfikację struktury organizacyjnej podmiotu powstałego w jej efekcie, można przyjąć, że jest to „nowy” podmiot, będący sukcesorem podmiotu wcześniej istniejącego. W tym wypadku nawet dalsze funkcjonowanie jednostki gospodarczej pod wcześniejszą nazwą nie jest sprzeczne z warunkiem określonym w pozostałych definicjach.

Po drugie, zostaje silnie zaakcentowany dobrowolny charakter fuzji, albo bezpośrednio w definicji, albo poprzez wskazanie, że fuzja następuje w drodze wymiany akcji/udziałów pomiędzy właścicielami. Dotychczasowi właściciele często pozostają właścicielami również w podmiocie nowo powstałym/kontynuującym działalność, dzieląc się ryzykiem oraz korzyściami wynikającymi z działalności jednostki.

Warto zaznaczyć, że cechą typowej fuzji jest niemożność ustalenia jednostki dominującej. Oznacza to, że żadna z jednostek uczestniczących w fuzji nie ma możliwości przejęcia kontroli nad podmiotem powstałym w wyniku

²⁴ D.M. DePamphilis, *Mergers, Acquisitions, and Other Restructuring Activities: An Integrated Approach to Process, Tools, Cases, and Solutions*, Academic Press, 2009, s. 18.

fuzji, np. w drodze posiadania pakietu kontrolnego akcji lub wpływu na kierownictwo wyższego stopnia²⁵. Sugeruje to również, że w typowych fuzjach biorą udział jednostki o podobnej wielkości i podobnym potencjale ekonomicznym. Fuzja staje się dla nich sposobem podzielenia się i/lub wymiany posiadanymi zasobami.

Kolejnym członem rozważanego pojęcia są **przejęcia** (ang. *acquisition*). W najbardziej ogólnym ujęciu, nieodnoszącym się do ekonomii, przejęcie można zdefiniować jako „wzięcie tego, co wcześniej należało do kogoś innego”²⁶. Podobne znaczenie pojęcie to zachowuje w naukach ekonomicznych, gdzie może być zdefiniowane jako sposób połączenia dwóch przedsiębiorstw, polegający na wykupieniu akcji/udziałów jednego przedsiębiorstwa przez drugie²⁷.

Przejęcie można też opisać jako sposób konsolidacji działania jednostek gospodarczych, polegający na nabyciu przez jedną jednostkę co najmniej 50% wartości kapitału (lub aktywów) innej jednostki albo zdobyciu w innej jednostce przewagi decyzyjnej²⁸.

Kolejna definicja uznaje przejęcie za sytuację, w której jedna spółka wykupuje inną spółkę w całości albo nabywa wystarczającą ilość akcji/udziałów, aby przejąć nad nią kontrolę²⁹.

Nieco szersza definicja zaproponowana przez DePamphilisa opisuje przejęcie jako transakcję, w wyniku której jedna jednostka gospodarcza przejmuje większość akcji/udziałów w innej jednostce, w jednostce zależnej od jednostki trzeciej lub wybrane składniki aktywów innej jednostki³⁰. Przejęcie może nastąpić w formie zakupu aktywów lub akcji/udziałów innej jednostki, jednostka przejęta zaś może kontynuować dalszą działalność jako jednostka zależna od jednostki, która wykupiła jej aktywa/akcje/udziały.

Analizując przedstawione definicje można stwierdzić, że przejęcie jest transakcją, w wyniku której jedna jednostka gospodarcza przejmuje kontrolę nad inną jednostką, najczęściej poprzez wykupienie kontrolnego pakietu akcji. Taka forma transakcji gwarantuje większą samodzielność jednemu z podmio-

²⁵ S. Sudarsanam, *Fuzje i przejęcia*, WIG PRESS, Warszawa 1998, s. 1–2.

²⁶ *Słownik języka polskiego*, <http://sjp.pwn.pl/slownik/2510265/przejac>.

²⁷ *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3963390>.

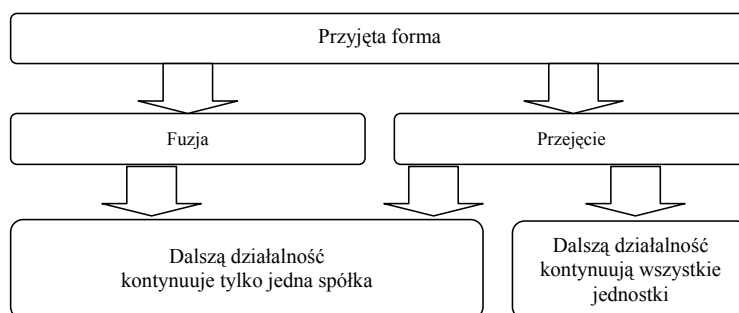
²⁸ *PWN Biznes*, <http://biznes.pwn.pl/haslo/3963390/przejecie.html>.

²⁹ V.B. Morris, K.M. Morris, *Standard & Poor's...*, s. 5.

³⁰ D.M. DePamphilis, *Mergers, Acquisitions...*, s. 18.

tów, jednostka przejęta zaś pozostaje pod kontrolą jednostki przejmującej, w skrajnych przypadkach tracąc osobowość prawną i stając się częścią spółki, która wykupiła jej akcje³¹.

Schematyczne ujęcie skutków organizacyjno-prawnych fuzji i przejęć przedstawia rysunek 3.

Rys. 3. Skutki organizacyjno-prawne fuzji i przejęć

Źródło: opracowanie własne.

Pod względem znaczeniowym pojęcie „fuzje i przejęcia” wykazuje dużą zbieżność z pojęciem „połączenia jednostek gospodarczych” w szerokim ujęciu w rachunkowości. Choć podstawowym kryterium determinującym połączenie jest przejęcie kontroli, to jednak zgodnie z zapisami MSSF połączeniem są również transakcje określane mianem „prawdziwych fuzji” lub „fuzji równych”. W związku z tym można przyjąć, że termin „fuzje i przejęcia” może być stosowany zamiennie z terminem „połączenia jednostek gospodarczych” w szerokim ujęciu, wynikającym z rachunkowości. Jednocześnie zdecydowanie niewłaściwe jest zamienne stosowanie pojęcia „fuzje i przejęcia” z pojęciem „połączenia prawne”, ze względu na szerszy zakres znaczeniowy pierwszego z wymienionych sformułowań³². Nie muszą one ograniczać się jedynie do spółek handlowych, ponadto obejmują zarówno połączenia o charakterze prawnym, jak i ekonomicznym. Podobnie niedopuszczalne jest traktowanie terminu „fuzja” jako

³¹ S. Sudarsanam, *Fuzje...*, s. 1–2.

³² W ujęciu ogólnym fuzje mogą odpowiadać części połączeń prawnych.

synonimu pojęcia „przejęcie”, ze względu na całkowicie odmienną naturę tych zjawisk.

Ostatni z omawianych terminów, czyli **konsolidacja** zgodnie z ustawą o rachunkowości³³ jest definiowana jako „łączenie sprawozdań finansowych jednostek tworzących grupę kapitałową przez sumowanie odpowiednich pozycji sprawozdań finansowych jednostki dominującej i jednostek zależnych, z uwzględnieniem niezbędnych wyłączeń i korekt”. Rozpatrując zakres znaczeniowy przedstawionej definicji należy uznać, że nie ma ona cech wspólnych z definicją połączenia jednostek gospodarczych, gdyż odnosi się jedynie do łączenia sprawozdań jednostek tworzących grupę kapitałową.

Tabela 2

Zestawienie różnic i podobieństw pojęć zbliżonych
do połączenia jednostek gospodarczych (PJG)

Pojęcie	Istota	Uwagi
Fuzja	zdarzenie, w którym dwie lub więcej jednostek łączą się, tworząc nową jednostkę gospodarczą (dobrowolny charakter)	wykazuje cechy połączenia prawnego
Przejęcie	zdarzenie, w którym: – majątek jednej lub kilku jednostek zostaje włączony do innej jednostki, lub – jedna jednostka uzyskuje kontrolę nad inną jednostką	może obejmować zarówno połączenia prawne, jak i ekonomiczne
Konsolidacja (1)	łączenie sprawozdań finansowych jednostek tworzących grupę kapitałową przez sumowanie odpowiednich pozycji sprawozdań finansowych jednostki dominującej i jednostek zależnych, z uwzględnieniem niezbędnych wyłączeń i korekt	brak zbieżności
Konsolidacja (2)	forma fuzji, w której łączące się podmioty przenoszą swój majątek na jednostkę nowo utworzoną, kończąc jednocześnie swój byt prawny	wykazuje cechy połączenia przez zawiązanie nowej spółki

Źródło: opracowanie własne.

Warto jednak zaznaczyć, że sformułowanie „konsolidacja” jest również niekiedy używane w powiązaniu z terminem „fuzja” i może oznaczać taką formę fuzji, w wyniku której powstaje całkiem nowy podmiot, a wszystkie łączące

³³ Ustawa o rachunkowości, art. 3 ust. 1 pkt 45.

się jednostki ulegają rozwiązaniu³⁴. Definicja ta, odnosząc się do fuzji, wykazuje pewne cechy wspólne z definicją łączenia się przez zawiązanie nowej spółki. Można więc uznać, że konsolidacja, o której mowa w tej definicji, to jedna z form połączenia jednostek gospodarczych.

Zbiorcze zestawienie powyższych definicji zawiera tabela 2.

4. Terminologia anglojęzyczna w zakresie połączeń jednostek gospodarczych

Na szczególną uwagę zasługuje wielość terminów używanych w języku angielskim dla określenia połączenia oraz zdarzeń do niego podobnych. Na przykład w zależności od kontekstu słowo *merger* może być tłumaczone na język polski jako „fuzja” lub „połączenie”. Jako połączenie jednostek gospodarczych tłumaczy się zarówno wspomniane już *merger*, jak i *business combination*. W literaturze przedmiotu można również spotkać sugestie, że zwrot *business combination* oznacza nie tyle połączenie jednostek gospodarczych, ile grupę kapitałową³⁵.

Warto też zauważyć, że nie zawsze dosłowne tłumaczenie zwrotów angielskich pokrywa się z przyjętym polskim odpowiednikiem, choć trzeba przyznać, że polskie odpowiedniki stosowanej terminologii angielskiej przeważnie oddają istotę zdarzeń, do opisania których zostały użyte. Zestawienie terminów anglojęzycznych oznaczających fuzje, przejścia i połączenia jednostek gospodarczych oraz ich zakres znaczeniowy zawiera tabela 3.

Wielość terminów, a często również ich niejednoznaczność może sugerować istnienie w literaturze anglojęzycznej „bałaganu terminologicznego”. Terminologia stosowana w języku angielskim ma jednak pewną przewagę nad odpowiednią terminologią używaną w języku polskim. Przeglądając polskojęzyczną literaturę przedmiotu trudno jest stwierdzić, jakie połączenie miał na myśli autor, jeżeli nie zostanie to dokładnie wskazane w tekście. Wady takiej nie mają terminy angielskie, ponieważ dwa różne rodzaje połączeń określają odmienne zwroty.

³⁴ E.W. Maruszewska, *Połączenia spółek. Prawo, rachunkowość, podatki*, Difin, Warszawa 2008, s. 14.

³⁵ Por. J. Rak, J. Turyna, *Rachunkowość i finanse grupy kapitałowej*, Difin, Warszawa 2004, s. 39.

Tabela 3

Zakres znaczeniowy zwrotów anglojęzycznych używanych w odniesieniu do fuzji, przejęć oraz połączeń jednostek gospodarczych

Fraza	Polski odpowiednik	Znaczenie dosłowne	Definicja
<i>Acquisition</i>	przejęcie	nabycie	sytuacja, w której jedna spółka wykupuje inną spółkę w całości albo nabywa wystarczającą ilość akcji/udziałów, aby przejąć nad nią kontrolę
<i>Business combination</i>	połączenie jednostek gospodarczych	kombinacja/ połączenie/związek przedsięwzięć	transakcja lub inne zdarzenie, w wyniku którego jednostka przejmująca obejmuje kontrolę nad jednym lub większą liczbą przedsięwzięć
<i>Merger (1)</i>	fuzja	łączenie, połączenie, fuzja	dobrowolne połączenie dwóch jednostek w nowy podmiot prawny, dokonane na podobnych warunkach dla obu łączących się podmiotów
<i>Merger (2)</i>	połączenie jednostek gospodarczych	łączenie, połączenie, fuzja	czynność, poprzez którą: <ul style="list-style-type: none"> – jedna lub kilka spółek przenosi wszystkie swoje aktywa i pasywa na inną istniejącą spółkę – spółkę przejmującą – w zamian za wydanie wspólnikom spółki lub spółek przejmowanych papierów wartościowych bądź udziałów czy akcji spółki przejmującej oraz ewentualną dopłatę, lub – dwie lub więcej spółek przenosi wszystkie swoje aktywa i pasywa na zawiązaną przez nie spółkę – nowo zawiązaną spółkę – w zamian za wydanie własnym wspólnikom papierów wartościowych lub udziałów bądź akcji nowo zawiązanej spółki oraz ewentualną dopłatę, lub – spółka przenosi wszystkie swoje aktywa i pasywa na spółkę posiadającą wszystkie papiery wartościowe bądź udziały lub akcje tej spółki
<i>Takeover</i>	przejęcie	przejęcie, zajęcie, przewrót	nabycie kontrolnego pakietu akcji jednostki gospodarczej

Źródło: opracowanie własne.

Jednocześnie można się zastanawiać nad pewną niekonsekwencją w tłumaczeniu stosowanych pojęć. *Business* w terminie *business combination* pojawia się również w definicji połączenia według MSSF. Jednakże w definicji tej

jest tłumaczone jako „przedsięwzięcie”, natomiast w całej frazie oznacza „jednostki gospodarcze”.

Podsumowanie

Przedstawione rozważania umożliwiają wyciągnięcie następujących wniosków:

1. Na podstawie polskich przepisów prawnych, odwołując się zarówno do przepisów Ksh, jak i Ustawy o rachunkowości, można ustalić czynniki decydujące o zakwalifikowaniu zdarzenia jako połączenia jednostek gospodarczych, zarówno w wąskim (połączenia prawne), jak i szerokim znaczeniu, jednakże nie ma w nich sformułowanej definicji połączenia. Brak wyraźnie sformułowanej definicji połączenia jednostek gospodarczych w polskim prawie bilansowym może prowadzić do uznania za połączenie zdarzenia, które nim nie jest.
2. Pojęcie połączenia jednostek gospodarczych w rachunkowości nie jest tożsame z definicją połączenia wynikającą z przepisów regulujących funkcjonowanie spółek (Ksh, dyrektywa UE). Istota połączenia jednostek gospodarczych oraz jego skutki będą się różnić w zależności od aspektu, w jakim są rozpatrywane. W związku z tym, w celu uniknięcia nieporozumień, należałoby dokładnie precyzować typ połączenia omawiany w danym opracowaniu.
3. Należy wykazać niezwykłą ostrożność wykorzystując terminy uznawane za bliskoznaczne z frazą „połączenie jednostek gospodarczych”. Można się zgodzić, że termin „fuzje i przejęcia” jest synonimem terminu „połączenia jednostek gospodarczych” w szerokim ujęciu, wynikającym z rachunkowości, jednak zakres znaczeniowy tego pojęcia jest dużo szerszy niż pojęcia „połączenie prawne”. Zdecydowanie niedopuszczalne jest stosowanie określenia „fuzja” jako synonimu pojęcia „przejęcie”.

Wielość sposobów definiowania połączenia jednostek gospodarczych dobitnie wskazuje na złożoność tego zjawiska. Uwzględniając ten fakt, właściwie wydaje się ujęcie definicji tego pojęcia w polskich przepisach prawnych, co umożliwiłoby uniknięcie ewentualnych nieścisłości w stosowanej terminologii.

Literatura

- A Dictionary of Accounting*, Market House Books Ltd., Oxford 1999.
- DePamphilis D.M., *Mergers, Acquisitions, and Other Restructuring Activities: An Integrated Approach to Process, Tools, Cases, and Solutions*, Academic Press 2009.
- Dyrektywa 2005/56/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. w sprawie transgranicznego łączenia się spółek kapitałowych, DzU UE L 310 z 25.11.2005.
- Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3903407>.
- Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3963390>.
- Helin A., *Ustawa o rachunkowości 2009. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2009.
- Ignatowski R., *Łączenie się spółek*, w: *Rachunkowość. Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa*, red. E. Walińska, ABC a Wolters Kluwer Business, Warszawa 2008.
- Kalkusiński R., *Procedura łączenia spółek w Kodeksie spółek handlowych*, w: *Biuletyn Informacyjny – Periodyk Kancelarii Prawniczej Siwek, Gaczyński i Partnerzy s.c. „Rozwój w zgodzie z prawem”*, Kancelaria Prawnicza Siwek, Gaczyński i Partnerzy s.c., Warszawa, grudzień 2000, wydanie specjalne.
- Maruszewska E.W., *Połączenia spółek. Prawo, rachunkowość, podatki*, Difin, Warszawa 2008.
- Morris V.B., Morris K.M., *Standard & Poor's Dictionary of Financial Terms*, Lightbulb Press, Inc., 2007.
- MSSF 3 „Połączenia jednostek gospodarczych”, w: *Rozporządzenie Komisji (WE) nr 495/2009 z dnia 3 czerwca 2009 r.*, DzU UE L 149.
- PWN Biznes*, <http://biznes.pwn.pl/haslo/3903407/fuzja.html>.
- PWN Biznes*, <http://biznes.pwn.pl/haslo/3963390/przejecie.html>.
- Rak J., Turyna J., *Rachunkowość i finanse grupy kapitałowej*, Difin, Warszawa 2004.
- Słownik języka polskiego*, <http://sjp.pwn.pl/slownik/2558775/fuzja-ii>.
- Słownik języka polskiego*, <http://sjp.pwn.pl/slownik/2510265/przejac>.
- Statement of Financial Accounting Standards (FAS) No. 141: Business Combination, FASB, Norfolk 2007.
- Sudarsanam S., *Fuzje i przejęcia*, WIG PRESS, Warszawa 1998.
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, DzU 2000, nr 94, poz. 1037 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU 2009, nr 152, poz. 1223 z późn. zm.

Streszczenie

Połączenia jednostek gospodarczych są dość istotnym zjawiskiem występującym we współczesnej gospodarce, bardzo często utożsamianym z procesami fuzji i przejęć. Celem artykułu jest zidentyfikowanie istoty połączenia jednostek gospodarczych poprzez przeanalizowanie definicji podawanych zarówno w przepisach polskich, jak i wybranych przepisach o charakterze międzynarodowym, a także porównanie zakresu znaczeniowego tego pojęcia z innymi pojęciami o zbliżonym znaczeniu.

Słowa kluczowe: definicja; istota; aspekty finansowe, prawne i księgowo

INTERPRETATION OF BUSINESS COMBINATION – COMPARATIVE LITERATURE ANALYSIS

Summary

Business combinations are quite important phenomena in the present economy, very often identified with mergers and acquisitions. The purpose of the paper is to identify the essence of business combination, throughout analyzing definitions given in the Polish and selected international regulations as well as the comparison of the meaning of the term in comparison to other terms with similar meaning.

Keywords: definition; essence; legal, financial and accounting aspects

Translated by Magdalena Janowicz

